

SEBASTIEN FAURE

LA KRIMOJ

DE DIO

La Juna Fensu

F 47340 Laroque Timbaut

109 B 1976 3 FF

BERGEON J-LUKO
14, RUE BOURET
F-75019 PARIZO

Sébastien

FAURE

La Krimoj de Dio

Tradukis Luis Carlos
kaj F. Buokin.

Enhavo

Unua parolado : La Religia evolucio

Dua parolado : Pri la krima absurdeco
de la religioj

La Juna Penso
F 47340 Laroque Timbaut
109B 1976 3FF

En la sama serio, pri simila temo :

E.Archdeacon : La Mistero de nia surtera ekzisto.

Tiu ĉi broŝuro aperis en la kadro de
la broŝurservo de S.A.T.

Dro la peto de multaj personoj dezirantaj konservi memoraĵon pri la kontraŭreligiaj paroladoj, kiujn mi faras, mi decidis publikigi ĉi tiun broŝuron.

Oni legos ĉi-sube analizon, kiel eble plej fidelan, de tiuj paroladoj.

Estas vere, ke mi nur resumas. Tiu malgranda libreto ne sufiĉas, se mi volus doni al mia penso ĉiujn vastigojn fareblajn ĉe la tribunuo.

Tio, kio sekvas, do estas kiel la skeleto, sur kiu ĉiu metos iom da karno; kiel la kanvaso, sur kiu ĉiu spirito brodos laŭ sia plaĉo; kiel la temo, sur kiu ĉiu menso faros la ŝanĝojn, kiujn ĝi kredos bonaj.

Feliĉa mi estos, se miaj gelegantoj trovos en tiu armilejo armilojn, kiuj al ili ebligos fortike ataki kaj venki la nepaceman malamikon de ĉiu progreso, de ĉiu liberigo : la religian spiriton.

Sébastien FAURE.

Noto de la LJP-broŝurservo:

Tiu ĉi broŝuro origine aperis en esperanto en la kolekto "Paco - Libereco", en 1911, eldonita de la "Esperantista Laborista Presejo" (Parizo).

La lingvon kelkloke korektis aŭ modernigis LJP-broŝurservo. La konkludo, nun ne plu aktuala, ne aperas en la ĉi-reeldonita teksto.

Unua parolado :

La Religia evolucio

Novaj laboroj sciencaj mirinde klarigis la teorion pri transformismo, kies teorio igas konstatabla tiun fakton, ke en la naturo nenio estas senmova aŭ neŝanĝebla, ke ĉio evolucias, ŝanĝiĝas, transformiĝas.

Ŝajnis interese al laboremaj spirituloj serĉi, ĉu tiu leĝo pri evolucio trovas sian enkondukon en la ideara mondo, kaj de nun ŝajnas pruvite, ke la ideo - kiel la materio - travivas senĉesan sekvon da statoj, kaj eterne metamorfoziĝas.

Se oni akceptas, ke la Ideo mem estas nur rebriĵo interna de l'ĉirkaŭaĵo, nur alfaro al la temperamento de ĉiu, el la sentaĵoj ricevitaj, el la impresoj sentitaj; se oni diras, ke, en la naturo ĉio transformiĝas, estas ankaŭ, kompreneble, direbla, ke la ideo - tiel bone kiel ĉiu afero kaj sammaniere - estas submetata al la leĝaro de la transformismo.

Sed, ĉar en multaj spiritoj, estas dubo pri la materiaj devenoj de l'Ideo, mi pensis, ke estus utile kontroli la ĝustecon de tiu tezo, kiu similigas la Ideon kun la organizita estaĵo, almetante al donita Ideo ĝustegan observon, kaj mi elektis la religian ideon, tiel pro la grandega rolo, kiun ĝi ludis en la estinteco, kiel pro ĝia loko ankoraŭ okupata en niaj priokupoj, kiel pro la klerika vekigo, kiun ni ĉeestas.

Ĉiu organizita estaĵo naskiĝas, kreskas kaj mortas. La demando estas scii, ĉu oni vidas en la religia ideo tiujn tri fazojn : la naskiĝon, kreskadon kaj morton.

Tiuj tri periodoj formas la dividon de mia temo ; sekve mia parolado enhavos tri partojn : 1e naskiĝo; 2e kreskado; 3e malapero de la religia ideo.

I. Naskiĝo de la religia ideo.

A masoj da libroj estas verkitaj pri la deveno de la kultoj, kaj se oni kunigus ĉiujn tiujn, kies temo estas la serĉado pri la kondiĉoj kaj cirkonstancoj, kiuj ĵetis sur nian planedon la ideon pri la ekzistado de unu aŭ multaj diaĵoj, oni povus facile formi per ili unu el la plej grandegaj bibliotekoj konataj.

Pri la temo : "Kie, kiam, kiel la ideo pri Dio prezentigis al la homa spirito ?" la opinioj estas multaj kaj kontraŭdiraj.

Ĉar precizaj dokumentoj ne ekzistas, nur estas, kaj nur povas esti hipotezoj.

Jen estas tiu, kiu ŝajnas al mi la plej verŝajna, kaj se mi rapidas anonci, ke nur estas temo pri hipotezo kaj pri aro da konjektoj, estos tamen al mi permesite aldoni, ke la kredebleco de tiuj konjektoj kaj de tiu hipotezo min impresegas, kaj, mi tion esperas, kaptos vian saĝon.

La bezonon scii, t.e. kompreni, klarigi la fenomenojn, en kiuj la individuo sin movas, la bezonon scii, ne por la sola scienca plezuro, sed en la celo utiligi la fortojn, kiuj ĝin ĉirkaŭas kaj neniigi tiujn, kiuj minacas ĝian vivon, tiun bezonon scii oni trovas en vi, en mi, en ni ĉiuj. Ĝi ekzistas laŭ diversaj gradoj, sed ĉu multe, ĉu malmulte, oni ĝin sentas ĉe ĉiuj.

La senĉesa plimultiĝo de la homaj konoj estas sufiĉa pruvo, ke tiu bezono ne estas propra al niaj nuntempaj civilizacioj. La postsignoj jam tre antikvaj pri la unuaj penadoj efektivigitaj de niaj prapatroj celantaj konaĉon, pruvas, ke tiu bezono jam ekzistis en la plej malnovaj tempoj. Estas do permesite konkludi pri tiuj konstatoj, ke la bezono scii ne estas malkunigebla de la individuo alveninta ĝis iu grado de inteligenteco.

Ĉar tiu bezono naskas la ideon pri Dio, jen estas la hipotezo. Jen nun la konjektoj klarigantaj, tre kredeble, la naskiĝon de tiu ideo.

Je la origino, la malgrandaj aŭ grandaj fenomenoj konservis antaŭ la praavoj misterajn iradojn. La neklar-

igita naturo ankoraŭ liveris nenium el siaj sekretoj, tial la homo estis dum kelkaj jarcentoj, kiel boateto skuata de la ventego, kaj senpova por sin gvidi. Tamen epoko venis, kiam la neceso ekscii farigis necesega. Ĉu la homa estaĵo povis resti eterne sendefenda kontraŭ la naturaj fortoj, la elementoj, la malfeliĉegoj ligitaj kontraŭ ĝi, la malamikoj de ĉiu kategorio kunigitaj kontraŭ ĝia ekzistado?

Ĝi sagace penadis por eltrovi necesajn klarigojn. Ĝia plena nescio ne ebligis al ĝi aljuĝi al la fenomenoj observitaj pozitivan kaj kontroleblan klarigon, tial ĝi estis fatale kondukita intermeti aron da agantoj superhomaj al kiuj ĉiujn povojn ĝi malŝpareme atribuis.

Plenigita je bruoj, koloroj, formoj, bildoj kaj impresoj ŝanĝeblaj senlime, ĝia imago iĝis la gradeca akceptejo de mil kaj mil ideoj ĥaosaj, renversigitaj, kontraŭdiraj, kies ĝia tuta estaĵo estis la kaptaĵo perforte obeema; en la vento, kiu muĝis, en la ventego, kiu bruegis, en la fulmofajro, kiu brilis, en la suno, kiu lumigis ĝian iradon, en la nokto, kiu ĝin envolvis per mallumoj, en la pluvo, kiu falis, nia praavo vidis ĉu amikajn aŭ malamikajn estaĵojn loĝantajn en samaj regionoj, aŭ la elmontron de malbonvolo aŭ de boneco ĉe aliaj estaĵoj loĝantaj en superaĵ regionoj.

Dio estis do, unue, la personiĝo de la elementoj kaj de la fenomenoj naturaj, aŭ ankaŭ la materiigo de la kaŭzoj entenantaj tiujn fenomenojn aŭ elkatenantaj tiujn elementojn.

La taga kaj nokta sinsekvado, la daŭro de la sezonoj, inspiris al la homoj ideon pri la tempo. Hodiaŭ, hieraŭ, morgaŭ, ŝajnis al ili kvazaŭ la tri terminoj de la tempo: estinteco, estanteco, estonteco. Kaj, ĉar dum fatale kaj rapide mortis la individuoj, dum rapidege sinsekvis la generacioj, la vento plu muĝis, la ventego plu bruegis, la fulmofajro plu brilis, la suno plu lumis, la pluvo plu falis, ili elpensis estaĵojn vivantajn longan tempon, eble vivantajn ĉiam, sekve nemortemajn.

En siaj vagabondaj kuradoj tra la nemezureblaj stepoj, ili formis al si ideon pri spaco senfina, kaj

ili estis tre impresitaj de la senlimeco tiel pri la spaco, kiel pri la tempo.

La ideo pri Dio, laŭ tiu duobla rilato, fariĝis la daŭrigo ĝis absoluto pri la observitaj okazoj de la konitaj rilatiĝoj.

En la suno, kiu maturigis la fruktojn, akcelis la vegetadon kaj heligis ĝian groton aŭ ĝian kajuton, nia praavo vidis tutkompreneble amikon, bonfaranton : la Bonon. La malvarmo, kiu haltigis la kreskon de la kreskaĵoj kaj rigidigis ĝiajn membrojn; la punkto, kiu loĝigis ĝian kavernon per fantomoj kaj karnomanĝantoj avidaj je ĝia karno; mallonge, en ĉio, kio minacis aŭ forigis ĝian ekziston, ĝi tutnature korpigis la malamikon : la Malbonon.

Kaj tiel ĝi elpensis la Spiriton de la Bono kaj de la Malbono, la Diaĵojn amikajn aŭ malamikajn, la Diojn de Lumo aŭ Mallumo.

Ankoraŭ unu fojon, nenio pruvas, nek futeble, ke la aferoj tiel okazis; sed estas permesite tion akcepti, ĉar, se nenia dokumento decidiga pravigas tiun serion da hipotezoj, nenio ankaŭ alportas la pruvon pri la malĝusteco aŭ certigas alian serion da supozoj.

Se estus bezone, mi povus favore utiliĝi la du jenajn konsiderojn pri mia hipotezo :

Vi scias, ke ekzistas sur iaj teritorioj de nia planedo estaĵoj, kiuj per sia tipo, sia konformiĝo, siaj kutimoj, la geografia situacio de la regionoj de ili loĝataj, la lingvo parolata, tendencoj, revivigas antaŭ niaj okuloj la epokojn jam de longe formalaperintajn. Nu, la rakontoj de la vojaĝistoj, kiuj esploris tiujn regionojn rigardatajn kiel senhomajn, kaj kiuj vivadis pli malpli longatempe meze de tiuj primitivaj civilizacioj, estas konforma laŭ ĉiuj punktoj al la opinio, kiun mi ĵus eldiris pri la apero de la Dia ideo, kaj pri la unuaj formoj, kiujn ĝi alprenis.

Dua konsidero : vi scias ankaŭ, ke la infano prezentas kun mirinda rapideco, efektive, sed precize, ĉiujn ringojn de la prapatra ĉeno. Nu ! vidu infanon : ĝi estas senscia, kaj tamen ĝi estas turment-

ata de la scivolemo; ĝi estas kredema, pasiema pri mirindo, kaj inklina ĉu krei tutpece tuj kiam bolas ĝia petolema imago superhomajn estaĵojn, ĉu vidi en la elementoj ĝin ĉirkaŭantaj tiujn lastajn estaĵojn.

Tiam, ĉu estas malsaĝe pensi, ke dum la sinsekvo de la unuaj jarcentoj, ĉe la epoko de sia infaneco, la homaro tiel procedis ?

Ili eraras, aŭ plivole, vin erarigas senhonte la friponoj el ĉiuj religioj, kiuj certigas, ke Dio kreis la homon laŭ sia bildo. Ni klare vidas nun, ke tute male, estas nur la homa malklereco, kiu naskis Diojn kaj ilin kreis laŭ la bildo de la individuo mem.

Jes, Dion la homo kreis laŭ sia bildo, aljuĝante al la Dioj ĉiujn atributojn, kies ideo naskiĝis ĉe ĝi per la konstato de siaj propraj fortoj kaj malfortoj, de siaj ecoj aŭ mankoj, aljuĝante al iuj la bonecon kaj al aliaj la malbonecon, glorante unujn per hel-lumo kaj kondamnante la ceterajn sin movadi en mallumo, lokante ilin ĉiujn laŭ donitaj kondiĉoj pri tempo kaj loko, sed konsiderante ĉiujn siajn Diaĵojn kvazaŭ tra pligrandiga vitro de sia nescia imago, kaj sekve, pliigante trans la observitaĵo, la vivantaĵo, ĉiuspecajn atributojn aljuĝitajn al tiuj senkontrolaj kreoj de ĝia cerbo.

II. Kreskado de la religia ideo.

 ni senpene perceptas, ke la ideo pri Dio - unue, pure spekulativa - devis rapide ligiĝi kun la socia mondo.

Akcepti la estadon pri Diaĵo estas akcepti la neceson de la ligiloj, kiuj kunligas la kreiton al la kreinto, kaj la religio (religare, religi), ne estas alia afero ol aro da kredoj kaj kutimoj ligantaj la homon kun Dio, kondiĉantaj la rajtojn de la unua kaj devojn de la dua.

De sia naskiĝo la religia ideo renkontis la ideon de supereco korpigantan en la muskoloj de la plej fortikaj.

La gentoj primitivaj estis en senĉesa milita stato. Sed la militistoj rapide komprenis, ke iliaj muskolaj fortoj daŭros nur dum mallonga tempo, ke ili

ne ĉiam estos dudekkvin- aŭ tridekjaraj, ke junuloj venos kaj ilin anstataŭos. Por konservi sian superregecon la aŭtoritato de la pugnobato diligente akceptis la helpon de la morala aŭtoritato : tiu nova forto.

La unuigo estis fatala. Ĝi okazis. Sub la formo de Dio de la militistaroj ĝi sin montris. Oni vidis aretojn da batalantoj subtenataj de la fanatiko neniigi tutan armeon frenezigitan de teruro, ĉar la orakloj estis parolintaj kontraŭ ĝi. La piloto, siavice, alvokis la "Dion de la Ventegoj", la plugisto, la "Dion de la Rikoltoj"; kaj baldaŭ estis multegaj dioj kaj duondioj, batalantaj unuj la aliajn en siaj elmontriĝoj.

Sed la bezono scii turmentis la homan spiriton. Pensuloj naskiĝis, kiuj saĝe kredis, ke la Tutpotenco ne povas dividiĝi, ke ne povas esti konflikto, konkurso inter la ĉiopovantoj. Tiam la monoteismo (unudiismo) eliris el la instigoj de tiuj observoj.

La Kristanismo aperis. Je sia komenco, ĝi estis populara fluo, batalo de la malfortuloj kontraŭ la fortuloj, kaj se ni volus starigi paralelon inter la epoko, kiam Jesuo-Kristo, naskiĝinta en stalo, de malriĉaj gepatroj, li mem malriĉa, elektante dekdu apostolojn inter la plej malriĉaj, predikadis kun ili por la senigitaj, kaj la epoko, kiun ni hodiaŭ travivas, dum kiu viroj kun fervora parolo postulas pli da bonstato, pli da justeco, pli da egaleco, estus al ni facilege montri la frapantan analogion.

Dum pli ol du jarcentoj la Kristanismo daŭrigis sian popularan celon, instigante la subpremegitojn al ribelo, ĉiam militante kontraŭ la riĉuloj. Oni ankaŭ vidis la Romian nobelaron ĵetantan al la sovaĝaj bestoj milojn kaj milojn da kristanoj kiel paŝtaĵon.

Sed homoj sin enmiksitis en tiun movadon, kiuj al ĝi donis novan direktan. Profitante de la mistikismo de la epoko, opiniante, ke la tempoj por la efektivigo ne estis ankoraŭ venintaj, ili nesenteblesenigis Jesuo-Kriston je lia humaneco, lin diigis, lin aliigis en kreinton de nova religio, kaj kredemaj, nesciantaj, fanatikaj, la aliĝantoj al la viro de Betlemo eksciigis

iom post iom de la tujaj senperaj postulaĵoj kaj de la teraj priokupoj; ili anstataŭigis per la rezignacio kaj la amo al la kruco, la ribelan spiriton, kiu ĝis tiam ilin vivigis; ili jam deziregis nur mondon kun feliĉego eterna, praktikigante tiun parolon de la Skribaĵo (°) atribuitan al Jesuo-Kristo : "Mia reĝlando ne estas en tiu ĉi mondo".

Kaj kiam Konstanteno (°°) ekvidis, ke la kristanismo, foriganta la kolerojn kaj fomentanta al la submetiĝoj, povis plifortigi lian povon, li alportis al ĝi sian helpon, kaj la paco estis farita.

De tiu momento la kristana ideo prenis eksterordinaran etendiĝon, kapturnigan kreskadon. Ĝi estis aŭdata de la altranguloj, ĝi donis konsilojn al la monarkoj. Antaŭ ĝi la plej fieraj fruntoj kliniĝis.

Ĉar la vivo estis nur mallonga traĭro en tiu valo da larmoj, kio estis la tero ? Unu sola afero estis grava : la savo de nia animo. La progreso estis malfruigita, la penso enkatenigita. Dubi estis krimo; neniu puno estis sufiĉe severa por tion kondamni.

Oni vidis la religian ideon partopreni en ĉiuj trouzoj, en ĉiuj ekspluatadoj. La papoj regas la reĝojn, la episkopoj ordonas la landsinjorojn. Ĉe la ekscitanta voĉo de Petro l'Ermito, de Sankta Bernardo kaj de la monaĥoj, kiuj parolas en la nomo de Jesuo-Kristo, milionoj da batalantoj ekmoviĝas, traĭrantaj Eŭropon, marŝantaj al Oriento, por konkeri la tombon de Jesuo kaj la terojn sur kiuj paŝis la Mesio.

Generaciojda fideluloj kovris la Okcidenton per belegaj katedraloj, per gigantaj bazilikoj. La muziko, la poezio, la skulptarto, la teatro, la pentrarto, la elokventeco, la literaturo, ĉiuj artaj manifestacioj, enpenetritaj de la katolikismo montras la ĉefajn fak-

(°) Skribaĵo : nomo de la Evangelio (4 libroj skribitaj de 4 apostoloj, kaj kiuj enhavas la vivon kaj dogmaron de Jesuo-Kristo).

(°°) Konstanteno-Granda (306-337), kristaniĝis kaj permesis la kulton de kristanismo en sia reĝlando en la jaro 313-a.

tojn de la biblia legendo. La spiritoj estas ĉarm-
itaj, la voloĵ submetitaj. La homaro tremas; ĝi
adoras... Dio triumfas ! Tio estas la apogeo de suk-
ceso.

III. Malapero de la religia ideo.

Sed la bezono scii daŭrigas sian laboron.
Tra la jarcentoj, la sciencoj progresadis. El-
irinte el la longa kaj doloriga periodo de ekprovoj,
la homa spirito ekdirktiĝas decide al la lumo. Mal-
timegaj karakteruloj fiere levas la lumingon de la
Racio. La vanaj klarigoj iamaj jam ne sufiĉas por la
fervora scivolemo de tiuj serĉantoj, kiuj malpacien-
ce skuas la ŝarĝon de la superstiĉoj.

La fiziko, la ĥemio, la naturscienco, la astron-
omio, klarigas parte tiujn fenomenojn, kiuj pleniĝis
niajn prapatrojn je timo kaj admiro. La malnovaj
tradicioj estas ekmovitaj. La batalo grandigas inter
tiuj, kiuj volas ekscii kaj tiuj, kiuj kvazaŭ kris-
taliĝas en la kredo. La Dogmo kaj la Racio interbatal-
igas Dion sen filozofio kaj Filozofion sen Dio.

La antikvaj elpensajoj pri universo estas tute ren-
versegitaj. La esploradoj de la scienculoj, helpataj
de multepovaj aparatoj promenigitaj tra la spaco in-
terrilatigas la teran mondon kun la leĝoj de la ĉiela
meĥaniko.

La materialismaj tendencoj elmontriĝas, certigas,
vastigas, kontraŭstarante la infanan kaj maldelikatan
spiritualismon de la antaŭaj epokoj.

La hipotezo Dio pli kaj pli foriĝas. Dio, kiu mal-
antaŭeniras, ĉesas esti Dio.

Nekontraŭbatalebla fluo fortiras al la ateismo
(sendiismo) niajn generaciojn elerarigitajn.

Ju pli homo scias, des malpli ĝi estas preta kredi,
kaj oni sin demandas, kial niaj generacioj ankoraŭ he-
zitas por sin liberigi pri kredo, kiu malaperas.

La religia ideo eĉ jam konserviĝas nur dank'al for-
to de akirita rapideco. Ekzistas ankaŭ infanecaj impre-
soj, el kiuj oni ne povas tuj liberiĝi. Fine, la ideoj
kaj la kredoj estas kiel maljunaj amikoj kun kiuj oni
vivis dum tridek, kvardek jaroj, al kiuj mil memoraĵoj

vin ligas, kaj kiujn oni ne povus subite forlasi.

Ne estas io tre eksterordinara, ĉu ni bezonas tiom da tempo por nin turni al la materialisma vivo.

Sed, tio ne estas neigebla, la Dioj foriĝas, kaj ni trovas pri tio la konfeson, eĉ en la skribaĵoj de niaj kontraŭuloj.

Ili ĉagrenegiĝas - ni ĝoju - pri la religia indiferenteco, kiu eniĝas en la popolamasojn, pri la sanktejoj, kiuj estas malpli vizitataj, pri la homaro, kiu iras sur la vojo al malpieco.

Maljuniĝante, la organizita estaĵo suferas pro malsano : la kripliĝo. La maljuneco fortiras kun si sian kutiman sekvantaron da kadukeco kaj da flekseco.

La religia sento estas tie; ĝi montras senenergiecon, neneigeblajn signojn de la ekfinaĵo, kiu antaŭeniras, kaj kondukas al la necesa malapero.

Ĉu oni deziras la pruvon, pruvon elmontran, nedisputeblan, videblan ?

La katolika Eklezio - la religia potenco la plej forte organizita en niaj regionoj - al ni ĝin liveras.

La katolika Eklezio sin proklamas, arogante, nesaŝangebla. Ĝi diras sin volonte indifera pri la ŝanĝoj, kiujn senĉese suferas la civilizacioj. Kaj tamen politike kaj ekonomie, ĝi transformiĝas aŭ prefere ŝajnas transformiĝi.

Ĝi sciigas, ke ĝi estas respublikana, eĉ socialista.

Tiu konvertiĝo ne povas esti sincera, ĉar la Eklezio akceptas Dion, antaŭ kies volo ĉio devas sin klini, kaj, ke la Povo devas veni el supre, dum la Respubliko (°) postulas la volon esprimitan de ĉiuj kaj la Povon venantan el malsupre.

Ne kontenta respublikaniĝi, la Papo ekportas sur sia tiaro socialistan kokardon. Jen tio, kion ni ne povus akcepti.

Se al vi, pastroj, plaĉas eniri en Respublikon, kaj se la respublikanoj vin akceptas, des pli malbone por ili. Sed, se vi pretendas solvi la socian problemon,

(°) Nur la ideala Respubliko, sed neniu el la ekzistantaj respublikoj.

ni ne permesos tion al vi.

Kion do vi faris, dum la longaj jarcentoj de via ekskluziva potenco ? Vi ligiĝis kun la mastroj, kun la nobeluloj, kun la reĝoj. Vi fariĝis la kunkulpuloj de ĉiuj maljustaĵoj, de ĉiuj ekspluatadoj. Kaj hodiaŭe, kiam vi nenio estas, kiam vi jam nenion povas fari, venas al vi tiu ideo : interesiĝi pri la venkitoj de la socia batalado ?

Vi nenion faros, ĉar vi nenion povas.

Mi diros pli. Vi ne havas la rajton provi ion ajn laŭ tiu direkto.

Ĉio, kio ekzistas, estas la volo de Dio. Tio estas, ĉar Dio tion volis, ke estas malriĉuloj kaj riĉuloj, ekspluatatoj kaj ekspluatantoj, ke unuj mortas pro malsato kaj la ceteraj pro malbona digestado, kaj tio estas sakrilegia faro, se vi volus ion ŝanĝi, tio estas krima transformi la ellaboraĵon de la Kreinto, kies intencoj estas nepenetreblaj.

Ni havas la rajton plendi; vi, la devon submetiĝi, konfuzaj, ĉagrenaj sed submetitaj !

Interkonsento - Konkludo

Ekzistas tamen rimedo por interkonsenti. Vi mem diris : "La surteraj bienoj estas pereemaj kaj malŝateblaj, dum la ĉielaj bienoj estos ĝuado, feliĉo, kiuj ne havos finon". Nu, ni ne postulos de vi la duajn, sed lasu al ni la ceterajn. Ĉar estos al ni facile fari Paradizon sur la tero, la malamo lasos sian lokon al la boneco, kaj la valo de turmentoj fariĝos Edeno. Kaj jam sonis la horo por ĉion tion fari.

Mi diras al la respublikanoj, al la socialistoj : atentu ! Tiuj homoj, kies kredon vi forĵetis, deziras havi rajtojn, kontentiĝon. Ili ne plu deziras malprecizajn promesojn. Ili volas tujajn solvojn. Ju pli vi atendas, des pli altrudeblaj fariĝos la perfortaj solvoj.

Dua parolado : Pri la krima
aburdeco de la religioj

Kiaj personoj ni estas ? De kie ni venas ? Kien ni iras ? Kaj la mondo, kiu nin ĉirkaŭas, el kie ĝi venas ? Ĉu la severega sinsekvado de la faktoj, kies senĉesan kaj regulan spektaklon donas al al ni la Naturo estas la rezultato de la hazardo aŭ la belega plano eliminta el senlima inteligenteco helpata de tutpotenca volo ?...

Jarcentoj forpasis de kiam la homaro sin demandis pri tiuj gravaj problemoj.

Laŭ la respondo ricevita, la vivo estas aŭ kvanto nezorginda aŭ treege grava.

Tiuj problemoj ne estas ankoraŭ solvitaj, kaj, eble, ia mallumo ĉiam ŝvebos super tiuj temoj.

Tamen se la scienco ne ankoraŭ sukcesis forpeli ĉiujn hezitojn pri tiuj diversaj temoj, ĝi sukcesis elĵeti el la nombro da konjektoj, kiujn la racio ne povas allasi, la hipotezon "Dio", kiun naskis la antaŭsciencaj epokoj.

La nuna stato de la scienco jam ne ebligas al la malmulte inteligentaj spiritoj kaj kredemaj animoj rifuĝon en la antikvan kredon, por en ĝi trovi la informojn necesajn por la solvo de tiuj timindaj problemoj.

Ni supozu, ke dum unu el tiuj belegaj noktoj, kiam de la steloj la brileto niajn rigardojn ravas, du personoj estas promenantaj kaj interbabilantaj pri la impresoj, kiujn tiu grandioza spektaklo inspiras al ili.

Ni supozu, ke el ambaŭ personoj, unu estas infano, kaj la alia pastro.

La infano havas tian aĝon, kiam la spirito turmentata de scivolemo ne ĉesas elparoli mil kaj mil demandojn. Ĝi demandas la pastron pri la kielo kaj

kialo de tiuj senfinaj admirindaĵoj, kiuj naĝadas tra la spaco.

La pastro al ĝi respondas :

"Mia infano, ĉiuj tiuj mondoj, kiuj ĝuste kaŭzas vian admiron estas la faraĵo de la Superega Estaĵo. Estas ĝia senfina saĝeco, kiu reguligas ilian iradon, ĝia tutpotenca volo, kiu konservas la ordon kaj fortigas la harmonion en la Universo. Ankaŭ ni estas la ellaboraĵo de tiu Kreinto. Ĝi bonvolis konigi al ni per la helpo de siaj elektitoj la leĝojn, kiuj al ĝi plaĉas, ke ni obeu. Konformiĝi laŭ tiuj leĝoj estas : Bono, Virto. Foriĝi de ili estas : Malbono, Peko. La Virto al ni preparas eteman feliĉegon; la Peko, senfinan punon. Kreinto, Elpensinto kaj Providenco, jen kia estas tiu Dio, al kiu ni ĉion ŝuldas".

Sed tria promenanto alvenas. Tiu ĉi estas materialisto, ateisto, libera pensanto. Li sin enmiksas en la interparoladon. Li respondas al la infano, ke la ordo, kiu regas en la Naturo estas la rezultato de la fortoj, kiuj regas la kolektiĝon de la estaĵoj kaj objektoj. Li certigas, ke Dio estas nur elpensajo elirinta el la nescia imago de niaj prapatroj: ke ne estas Providenco, ktp.

La diskutado, kiu tiam naskiĝas inter la kredemulo kaj ateisto estas nur resumo de la fervoraj disputadoj, kiujn naskis de multaj jarcentoj la religia problemo.

Estas tiu diskutado, kiun mia parolado intencas raporti, metante antaŭ la okulojn de mia aŭdantaro ĉiujn partojn de la malkonsento :

Dum tiu diskutado mi penos elmontri :

- 1-e Ke la hipotezo "Dio" ne estas necesa;
- 2-e Ke ĝi estas neutila;
- 3-e Ke ĝi estas absurda;
- 4-e Ke ĝi estas krimema.

Ambaŭ unuaj partoj estas kunligeblaj pli speciale al Dio-Kreinto, la tria al Dio-Elpensinto, kaj la kvara al Dio-Providenco.

La hipotezo "Dio" ne estas necesa.

La pruvoj favoraj al la ekzisto de leĝoj regantaj la rilatojn de ĉiu objekto, kaj samtempe certigantaj la sendependecon de ĉiu estaĵo kaj la reciprokan dependecon aŭ solidarecon (harmonion) en la kolektiĝo, tiuj pruvoj estas en la nunaj tagoj tiel sufiĉegaj, ke la plej kredemaj el la plej kredemaj mem ĉesis ilin kontesti.

Sed kun tiu dialektika fleksebleco, kiu ĝin karakterizas, kaj kiu naskis kazuistikon (°) specialan, la religieco sin ŝirmas malantaŭ la jena rezonado :

"Ekzistas leĝoj naturaj, kiujn obeas disaj mondoj tra la spaco. Nu : ni akceptu tion. Sed tio, kio signifas Leĝon, tio ankaŭ signifas Leĝiston. Plie, la leĝisto devas havi superan potencon kaj antaŭa al la fortoj submetotaj de lia leĝo. Ekzistas do superega Leĝisto".

Ni devas konfesi, ke multaj personoj kredis vidi en tiu argumentado decidigan konsideron por la hipotezo "Dio" tiel proklamita necesa.

La eraro de tiuj personoj povas esti facile klarigata. Ĝi venas de tiu analogio, kiun lertaj sofistoj provas krei inter la naturaj leĝoj, kiuj regas la materion, kaj la homaj-leĝoj.

La rezonado de tiuj kazuistikistoj estas la sekvan-
ta :

"La leĝoj, kiuj regas la homajn sociojn, bezonis la intermeton de la leĝisto. Tio ĉi kaj tio fatale estas implikeblaj. Sekve, la estado de leĝoj, kiuj la astrojn kaj planedojn regas, ĝustege ebligas la ekziston de Leĝisto supera kaj antaŭa al tiuj leĝoj, kaj estas tiu Leĝisto, kiun ni nomas Dio".

Nu! tiu analogio estas tute erara.

Nenia simileco estas inter la naturaj leĝoj kaj la homaj leĝoj.

(°) Parto de la Teologio, kiu traktas la konsciencajn okazintaĵojn.

Unua diferencigo. - La naturaj leĝoj estas eksteraj (antaŭaj kaj postaj) de la homaro. Oni scias, kaj oni komprenas, ke longatempe antaŭ ol la apero de la unuaj homaj formoj sur nia terglobo, la leĝoj de la ĉiela meĥaniko regis nian planedon kaj ĉiujn korpojn, kiuj alteniĝe iradas tra la spaco. Oni scias, kaj ankaŭ komprenas, se ial okazus, ke la porekzistaj kondiĉoj necesaj al la homa speco malaperus el la tero, kiun ni piedpremas, la astroj kaj nia malgranda planedo mem daŭrigus sian jarcentan evolucion neniel bezonante ian ajn modifon.

Kontraŭe, la homaj leĝoj estas - la vorto tion montras - kunligataj kun la homaro. Ili formas leĝarojn, t.e. aron da ordonoj kaj malpermesoj formulitaj de homoj, kaj aplikeblaj por homoj.

Dua diferencigo. - La naturaj leĝoj havas karakteron de konstanteco, de neŝanĝebleco. Ili estas la karakterizaĵo de ĉiuj fizikaj, ĥemiaj, natursciencaj, matematikaj leĝoj.

Tute kontraŭe pri la antaŭaj, la homaj leĝoj - ĉar faritaj de homoj, kiuj mortas kaj aplikeblaj por homoj ankaŭ mortemaj - ili estas esence transiraj, nedaŭraj, kaj eĉ kontraŭdiraj.

Tria diferencigo. - La naturaj leĝoj nenium malobeon toleras. La malobeo estus la miraklo, kaj estas pruvite, ke la miraklo ne ekzistas, ne povas ekzisti.

Kontraŭe, la homaj kodoj estas ĉiumomente malrespektataj. La sociaj fortoj : polico, ĝendarmaro, magistrataro, k.c., atestas, ke multaj estas la malobeoj, kiujn suferas la homa leĝaro.

Kvara diferencigo. - La naturaj leĝoj registras la faktojn ne determinante ilin. La piloto, ekzemple, informiĝas per la markompasso, ne por obei ĝiajn montrojn sed tial ke ĝi moviĝas laŭ sia propreco, ĉar la magnetigita pintileto, montrante senteble Nordon, ebligas la marveturanton orientiĝi. Kontraŭe, la homaj leĝoj reguligas la faktojn, plej ofte ne registrante aŭ ne atentante pri ili. Tiel ne atentante pri la deziroj, kiuj nin movas, la impulsoj nin vivigantaj laŭ la nekontraŭstarebla leĝo, kiu altiras ambaŭ seksojn unu kontraŭ la alia, la

homa leĝisto reguligas la seksajn rilatojn, ilin klasifikas laŭ permesotaj kaj malpermesotaj, ilin kategorie ordigas laŭ leĝaj kaj neleĝaj.

Oni povus ankoraŭ aldoni al tiu listo kontraŭdirojn aŭ diferencojn, kiuj ekzistas inter la leĝoj naturaj kaj la homaj leĝoj. La antaŭaj sufiĉas kaj ebligas konkludi, ke la analogio per kiu oni serĉas ĵeti konfuzon en la spiritojn estas absolute neĝusta, kaj, ke la sekvoj, kiujn oni volas eltiri, estas laŭ ĉiuj vidpunktoj neakcepteblaj.

Do, konsiderata laŭ tiu vidpunkto, la hipotezo pri iu Dio, superega leĝisto, ne estas necesa.

"Sed nun, kontraŭparolas la diistoj, kiel klarigi la Univerŝon ? Unue, diru al ni, kiu kreis la materion, kaj poste, kie ĝi prenis la fortojn, kiuj ĝin movas kaj eltenas la korpojn ekvilibre en la tempo kaj en la spaco".

Kiu kreis la materion ?

Kaj unue, kiu kreis la materion ? Jen mia respondo :

Image desegnu senfinan linion tra la spaco. Provu mezuri ĝian longecon. Eluzu ĉiujn matematikajn regulojn. Adiciu centojn da miliardoj kun miliardoj da miliardoj. Multipliku tiun treegan sumon per alia sumo miliardfoje pli eksterordinara. Diru al mi, ĉu vi sukcesos koni la amplekson de tiu imaga linio tra la spaco ? Ĉu vi povas aserti : "Jen estas la komenca punkto A, jen estas la fina punkto B" ? Ne, tion vi ne povas. La spaco estas senlima, kaj en ĉiuj anguloj kaj anguletoj de tiu nemezurebla spaco estas renkontebla la materio sub iu ajn formo : solida, fluida aŭ gasa.

Do la materio ĉie estas.

Tiu "senlimeco" tra la spaco implikas "senlimecon" en la tempo. Ĉiuj "senlimecoj" estas solidaraj. Ja, desegnu en la sinsekvo de la jarcentoj, kiuj formas la estintecon imagan linion. Ĝin plilongigu laŭ la daŭro de la tempoj, kiuj formas la estontecon. Al ĝi ankoraŭ aldonu nombrojn pli fantaziajn. Ĉu vi povas, pensante pri la estintaj jarcentoj, trovi la komencan

punkton, la principium, la originon ? Ĉu vi povos, rememorante pri la jarcentoj, determini pri ilia definitiva finiĝo ?

Ne.

Do, la materio estas ne nur ĉiea sed ĉiama.

Tiuj ecoj pri "senfino" ankoraŭ estas troveblaj en ĉiuj aliaj ecoj de la materio : ekzemple la volumeno.

Supozu grandegan, kolosan volumenon da materio. Ĉu estos al vi racie ebla certigi, ke vi povos ion aldoni ? Nun, supozu la malon : dividu pocente, po-mile, pomilione da partoj. Ĉu vi estos atinginta la lastan limon de tiu dividado ? Ĉu vi ne jam povos apartigi ?

Tiam neniam limigo en la dividebleco de la materio.

Sekve, laŭ tiu unua demando : kiu kreis la materion ? mi respondas, ke tiu demando povus praviĝi, nur se estus eble difini, ke tiu materio havis originon, komenciĝon, finiĝon. Nu, estas konstatite, ke tiu difino estas neebla. De nun neniel estas utile sin turni al tiu konjekto al kiu oni atribuas rcon, kiu ne estas necesa.

Ankaŭ laŭ tiu vidpunkto la hipotezo "Dio" ne estas necesa.

La hipotezo "Dio" estas neutila.

T iuj konstatoj akiris ĝis hodiaŭ tian forton kaj tiel ĝeneraligis, ke la Diistoj jam ne kuraĝas ilin kontraŭdiri. Sed estus malbone koni tiujn ĉi lastajn, imagante al si, ke ili ne kontraŭstaros.

"Nu, ke tio estu, ili respondas. La spaco kaj la tempo estas senlimaj. Kun vi ni konsentas, ke la movado estas ĉie. Sed tiu movado mem el kie ĝi venas? Kia estas la potenco, kiu ĝin enkorpigis en la materion ? Tiu potenco, kiu ne nur movas la korpojn sed ankaŭ harmonie ordigas tiujn movojn, jen tio, kion ni nomas "Dio". La korpoj ne estas impulsitaj propramove. Estis necese, ke ili estu antaŭenpuŝitaj, forton ricevintaj. Tiu komenca antaŭenpuŝo ekmovas ĉiujn

mondojn, tial ĉu ne estis necesege, ke ia Estaĵo estu ĝin doninta?"

Ĝi estas la ĉiama kaj jarcenta kverelo inter spiritalistoj kaj materialistoj, kiu sub formo iomete renovigita ree okazas tie ĉi.

El kie venas la movado ?

Kredante, ke laŭ sia naturo, la malnobla materio estas senmova, la Diistoj diras, ke se ĝin oni vidas moviĝanta - kio estas neneigebla - tio estas, ĉar la energio ekster la materio, ĉe la origino, penetris en ĝin, lokiĝis kaj impulsis la forton, kiu mankis al ĝi.

Nu, ĉu trovebla en la Naturo estas iu fenomeno, kiu alportos ian valoron al tiu opinio ?

Absolute neniu. Kaj ĉiuj observoj, kiujn oni faras, celas la certigon, ke la movado estas unu el la proprecoj ligitaj kun la materio kaj la materio mem. Oni povas esplori la spacon, sondi la profundaĵojn de l' Oceano aŭ fosi la internaĵojn de la tero, ne nur oni ĉie trovas la materion, sed oni ĝin trovas konstante moviĝanta.

Tiu karaktero de universaleco de la forto en la spaco ebligas certigi la daŭrecon de tiu forto en la tempo.

Tiun daŭrecon miloj kaj miloj da konstatoj pruvas. La teorio de l'evolucio akceptigas la senĉesan transformismon de la materio; ĝi apogas sin sur la neinterrompitajn metamorfozojn, kiujn la estaĵoj kaj la objektoj suferas; ĝi utilas por klarigi la eternan devenon. Tiu senhalta modifo, tiu sinsekvo de statoj, tiel malrapida, kiel certa, ĉu ĝi ne estas la nekontraŭdirebla pruvo pri la daŭreco de la movado, la atesto nerebat-ebla pri la ĉeestanteco de la movado en la tempoj la plej antikvaj, kiel la certeco pri la ĉeestanteco mem dum la epokoj la plej malproksimaj ?

Kiu ne konas la principon, kiun en meĥaniko oni nomas "persisto de la forto" ? Kiu ne scias, ke la forto, la movado, neniam malaperas, eĉ neniam malpliigas; ke estas nur ŝanĝiĝo, t.e. ŝanĝo en la Naturo kaj en la efikoj de la movado, sed nur se tie ĉi ĝi estas varmo,

tie lumo, aliloke elektro, la tuta movado translok-
iĝas spite diversajn aspektojn sub kiuj ĝi montriĝas,
sed ankoraŭfoje neniam suferante la plej etan malpli-
iĝon.

Tio estas alfaro al movado de tiu veraĵo en ĥemio :
"io ne kreiĝas, io ne perdiĝas".

Sekve, oni povas certigi, ke la movado estas la
propreco de la materio, ke oni ne povas elpensi tiun
ĉi ne elpensante la duan, kaj se estas neeble difini
al la materio komenciĝon, ankaŭ malpli neeble estas
difini devenon al la movado, ĉar oni ne povas pli ob-
servi la materion senmova ol la movadon senmateria;
ke tiel, se oni konsideras, ke la materio estus ricev-
inta movadon dank'al la komenca antaŭenpuŝo, la hipo-
tezo "Dio" havas nenian utilecon.

La ordo en la Universo.

Pri tio, kion nia intelekto nomas "ordo kaj harmo-
nio en la Universo", ni rimarku, ke ni kvalutigas
"ordigita" tion, kio estas en akordo kun la observoj
ĝis nun de ni faritaj. La regula sinsekvado de la ta-
goj, de la noktoj, de la sezonoj, la antaŭvidita ri-
petiĝo pri samaj fenomenoj, la konstato pri similaj
efikoj sekvantaj similajn kaŭzojn, unuvorte, la obser-
vo ĉiam identa en si mem per la ĝusta kaj metoda en-
ĉeniĝo de samaj faktoj : jen tio, kion ni nomas : Ordo.

Ĉiu ŝanĝo, ĉiu malobeo kontraŭ tiaspecaj reguloj
elirintaj el la multiĝo kaj konstanteco de niaj perso-
naj konstatoj, kaj el la ĝeneralaj observadoj formas
la Malordon.

Unuvorte, ordo kaj malordo estas du terminoj, kies
signifo estas ekskluzive subjekta, tial ĉio, kio es-
tas konforma al la konoj, kiujn ni ellernis aŭ kiujn
oni al ni instruadis parkere, estas rigardataj kiel
ordo; estas rigardata kiel malordo ĉio, kio estas kon-
traŭa al tio.

Sekve, la harmonio, kiun ni rimarkas en la kosmo
procedas de nia spirito. Kaj tiuj admirindaj ordaj ecoj,
kiuj nin kontempligas antaŭ la reguleco de la universa
aranĝo, estas nia intelekto, kiu grandanime tion atri-
buis al la Naturo.

La Ordo, Malordo, estas objektoj, kiuj, esence, ne ekzistas. En la sunaj mondoj, kiuj plenigas la spacon, estas nek ordo, nek malordo; estas nur korpoj, kiuj pro sia volumeno, denseco, respektivaj proprecoj, sin movadas laŭ kondiĉoj ĝis nun de ni observitaj, kaj ĉiam la samaj.

Tiel, ne estas ordo en la Naturo, escepte nur tiu, kiun nia intelekto enmetis en ĝin. La kreinto de la Ordo, de la Harmonio, do tio ne estus Dio, sed tio estus la homo !

La hipotezo "Dio" estas absurda.

Rajte pravaj, pro tio ke la scienco ne ĉion klarigis, kaj imagante al si, ke ekster la konjekto pri kreo, originoj pri la mondo restas obstine nepenetreblaj, la kredantoj por klarigi tiujn originojn sin turnas al la hipotezo pri eterna Estaĵo, kies tutpotenco estus ĉion kreinta.

Necesus, unue, interkonsenti pri la valoro de tia religia esprimo, kia estas : krei.

Krei, ne estas preni unu aŭ kelkajn elementojn jam ekzistantajn kaj ilin kunaranĝi, tio ne estas kunigi materialojn kaj ilin aranĝi laŭ ia maniero. La horloĝisto, ekzemple, ne kreas poŝhorloĝon; la arkitekto ne kreas domon. Krei estas doni ekziston al tio, kio ne ekzistas, tio estas tiri ion el nenio, tio estas fari ion el nenio.

Nu ! la hipotezo pri ia kreo estas reala absurd- aĵo. Ĉar ne estas supozeble, ke el nenio oni povu ion fari : kaj la fama sentenco formulita de Lukreco (°) "ex nihilo nihil" (nenio povas eliri el nenio) estas kaj restas la esprimo de nekontraŭdirebla ĝusteco.

Se do la materio ne povis esti eltirita el nenio, tio estas ĉar ĝi ĉiam ekzistis, kaj tiuokaze, oni

(°) Latina poeto, aŭtoro de poemo pri Naturo (95. - 51. a. K.)

devas sin demandi, ĉu en la hipotezo pri Estaĵo-Kreinto, kie troviĝis tiu materio.

Ĝi povis esti nur en ĝi aŭ ekster ĝi.

En la unua okazo, Dio ĉesas esti pura spirito : la materio estis en ĝi, ĝi loĝis en ĝia estaĵo, ĝi estis parto konsistiganta de ĝia individueco; kiel ĝi, ĝi estas eterna, senfina, tutpotenca, ĉar Absoluteco ne ebligas kaj ne povas ebligi ian okazecon, ian relativecon. Sekve, la materio estas sia mem-kreinto, kaj la hipotezo pri senmateriaĵo tirinta el si mem materiajn elementojn fariĝas malsprita.

En la dua okazo, t. e. se la materio ne estis en Dio, sed ekster ĝi, ĝi estis kunekzistanta kun ĝi; ĝi ne plu havas originon ol ĝi; ĝi estas kiel ĝi daŭreterneca; tiam ĝi ne estis kreita, kaj la konkjekto pri kreo fariĝas absurda.

En ambaŭ okazoj, tio estas sensencaĵo, senprudento !

Sed kie la absurdeco de la kristana kreo montriĝas eble pli evidenta, tio estas tial ke ĝi sin prezentas al ni sub formo malpli abstrakta en la Revelacio.

La Revelacio.

La ideo pri kreo fatale elvokas tiun pri Leĝonado superega, kaj la ideo pri Leĝonado superega implicas devige sankciigon.

Tio estas tiel ĝusta, ke ne estas unu sola religio, kiu ne enhavas samtempe ordonojn kaj malpermesojn formantajn la "Leĝon de Dio", kaj sistemon de rekompencoj kaj punoj difinitaj sankciigi tiun Leĝon.

Oni devas aldoni, ke por fariĝi superega Juĝisto, estas necese, ke la Majstro konigu al ni sian Leĝon, por ke ni eksciuj tion, kion ni devas fari por meriti la rekompencojn; tion, kion ni devas eviti, por forkuri la punon.

La Revelacio estas ago per kiu la Kreinto, principo de ĉiu Justeco kaj de ĉiu Vereco, estus koniginta al ni sian Leĝon. Ĝi estus utiliginta al si kiel perantojn, preferitajn Estaĵojn : profetojn kaj apostolojn, kiujn la kristana religio prezentas al ni kiel inspiritajn de Dio.

Tio estas do per la buŝo de tiuj inspiritaj personoj, ke la Dia Verbarolo estus aŭdiginta sin, kaj tiam en la Skribaĵoj nomitaj "sanktaj" estus registrita la Revelacio.

Nu ! Kion instruas al ni la Skribaĵoj pri la originoj de l'mondo, ĝenerale, kaj pri la homo, aparte? Ili instruas nin pri aferoj, kiujn la nescio de niaj prapatroj povis akcepti kiel veraĵojn, sed kiujn jam ne estas permesite kredi hodiaŭ, tiel ili estas en malakordo kun la certigoj de la nuntempa scienco.

Ili instruas nin, ke elirante subite el sia jarcenta senokupo, la nomita Dio havis la fantazion naski tion, kio ekzistas, kaj kreis la tuton en la daŭro de ses tagoj.

Je kiu momento la Eternulo kreis tiun ellaboraĵon? Kiam ĝi humiliĝis, kiel Malebranche (°) diris, bonvolis fariĝi kreinto ? - Je ia momento de l'tempo. Jen estas tio, kion certigas ĉiuj Genezoj (°°), tio, kion cetere implicas la vorto kaj la ideo pri kreo. Tiam estus Dio kunmetinta kruce siajn brakojn dum la antaŭa eterneco ?

Sed kio estas eterneco dividita en du partojn ? Kiel akcepti la ideon pri ĉefa geometriisto dormanta tutan unuan eternecon, poste vekiganta subite por tiri el nenio tiun universon ĝis nun malestanta, por plenigi kaj objekthavigi la nemezureblan malplenaĵon, por doni al tiu universala morto la universalan vivon.

La kontraŭdiro estas evidentega. La necesa Estaĵo ne povis dum unu sola momento resti senefika. La agema kaj eterna Estaĵo ne povis eterne preterlasi agadon. Oni do devas akcepti mondon eternan simile al la Kreinto. Sed akceptante tiun kunekzistadon, oni konfesas, ke la Universo ne estas kreita, ke la kreo estas absurdaĵo, neblaĵo.

La Skribaĵoj datumas la superakvegion 700 jarojn

(°) Malebranche, franca filozofa (1638-1715), aŭtoro de libro : "La Serĉado de la Vero".

(°°) Genezo : Produkto de la organizitaj estaĵoj. Unua parto de la Biblio.

post la Kreado, kaj 3700 jarojn antaŭ la naskiĝo de Jesuo-Kristo, de kiu 1900 nin apartigas. Adiciante tiujn tri nombrojn, oni vidas, ke la Kreado datumus 6300 jarojn. Tiel estas la naskdato, kiun plaĉis al la Ĉiopovanto aljuĝi al sia ellaboraĵo, kaj kiun li komunikis per la Revelacio.

Nu ! estas certigite per kalkuloj severege precizaj, ke la geologiaj malstariĝoj, kiuj revoluciigis nian planedon, okazis antaŭ miloj kaj centoj da miloj da jarcentoj. Kiu ne scias, ekzemple, ke, ĉar niaj plej altaj nuntempaj arbaregoj produktas aliformigita en terkarbon nur maldikan dekkvinmilimetran tavolojn, oni kalkulis, ke por formi la profundajn tavolojn, similajn al tiuj de Northumberland (°), necesus almenaŭ naŭ milionojn da jaroj ? Kaj tamen la terkarba formado ne estas io alia ol unu el la kvin aŭ ses grandaj periodoj, kiuj antaŭiris la historian epokon, la epokon de la homo sur la tero.

Pri tiu lasta epoko, la pruvoj sufiĉegas por montri ke ĝi datumas multajn milojn da jarcentoj. Oni ĉe kelkaj lokoj kolektis homajn ostojn enfositajn en grandegaj profundaĵoj apud silikoj, terpotajoj, kaj aliaj objektoj miksitaj kun restaĵoj de grandegaj pakidermoj. Fariĝas evidente, per kalkulo proporcia, ke la homo, samtempo de la elefantoj kaj rinoceroj, jam ekzistis ĉirkaŭe antaŭ tri cent mil jaroj.

Ĉu mi parolu pri tiu ridinda legendo rilate Adamon kaj Evan en la tera paradizo, kaj ĝuantajn perfektan feliĉon, kaj defalintajn subite ĉar ili malobeis la ordonon pri netuŝo de frukto malpermesita ? Ĉu mi parolu pri Jonaso loĝinta tri tagojn en la ventro de baleno, kiam estas pruvite, ke la ezofago de tia besto ne ebligas trairon de homa korpo ? Ĉu mi parolu pri la trairado de la Ruĝa Maro senakvigita ? Ĉu mi parolu ... ?

Ne ! Tio estas tro ridinda. La absurdeco estas evidentega. Kia efiko por Dio, por la principo, kaj fonto de ĉiu vero, de ĉiu scienco, tia elmontrado de malspritaĵoj, tia amaso da mensogoj kaj da eraroj ! Ni ne insistu.

(°) Angla Graflando; ĉefurbo : Newcastle.

La hipotezo "Dio" estas krimema.

La konsideroj, kiuj restas al mi por detale klarigi, rilatas al Dio-Providenco.

Oni nomas Providenco la regadon de la mondo per Dio, kiun ĝi kreis.

Videble estas, ke tia regado farita de Estaĵo, kiu ĉion antaŭvidas, kiu ĉion scias, kiu ĉion kapablas, devus nenian malordon, nenian ribelon toleri.

Nu, la malbono ekzistas : malbono fizika kaj malbono morala, kaj la estado de la malbono estas radikale malkunigebla kun tiu de Providenco.

La Providenco kaj la Malbono.

Ni suferas de la atmosferaj malordoj, de la vulkanaj erupcioj, de la tertremoj, de la ventegoj, de la ciklonoj, de la bruladoj, de la superakvegoj, de la senpluveco, de la malsato, de la malsanoj, de la malfeliĉegoj, de la vundoj, de la doloroj, de la morto, k.c., k.c., tio estas la fizika malbono.

Ni estas ĉeestantoj kaj viktimoj de nekalkuleblaj maljustaĵoj, perfortoj, tiranaĵoj, senigoj, mortigoj, militoj. Ĉie la friponeco triumfas kontraŭ la sincereco, la eraro kontraŭ la vero, la avido kontraŭ la malprofitemo. Pri la sciencoj, artoj, kion faras el ili la regantoj, specoj de teraj providencoj ? Ĉu ili uzas ilin por la paco, la bonstato, la ĝenerala feliĉeco ? La historio, plena je kruelegaj krimoj kaj teruraj malfeliĉegoj, estas nur la rakonto pri la malbonoj de la homaro : tio estas la malbono morala.

El kie eliras la malbono ? El kie ĝi venas ?

Se oni akceptas la ekziston pri Dio, oni samtempe akceptas, ke ĉio, kio ekzistas, procedas de Ĝi. Estas do Dio, tiu verema Dio, kiu naskis la eraron, Dio, tiu principo de Justeco, kiu naskis Maljustecon, Dio, tiu fonto de ĉiu Boneco, kiu naskis Krimon.

Estas tiu Dio, centro kaj ejo de la doloro kaj malvirto, kiun mi devus respekti, servi, adori ?

La malbono ekzistas, neniu povas ĝin nei.

Nu ! El du aferoj, ni elektu unu : aŭ Dio povas forigi la malbonon, sed tion ĝi ne volas; en tiu okazo ĝia potenco restas tuta, sed se ĝi restas multpova,

ĝi iĝas malbona, kruelega, krimema; aŭ Dio volas forigi la malbonon, sed tion ĝi ne povas; kaj tiam ĝi ĉesas esti kruelega, krimema, sed ĝi fariĝas senpotenca.

Tiu rezonado ĉiam estis kaj ĉiam estos senresponda.

Ĉu la komprenado kaj la sentado, kiujn ni havas pri la Justeco, ne diras al ni, ke se iu ajn vidas fari antaŭ siaj okuloj malbonan agon, kaj povante ĝin malebligi, lasas ĝin plenumi, fariĝas kunkulpa pri tia faro kaj krimulo, kiel la plenuminto?

Tiu Dio, kiu pro sia ĉiopoveco povus malebligi senpene la malbonon kaj ĝiajn abomenojn, kaj kiu ne sin intermetas, tiu Dio estas krimulo, ĝi havas senliman kruelegecon. Kion mi diras? Ĝi sola estas kruelulo, ĝi sola estas krimulo. Ĉar ĝi sola estas kapabla voli kaj povi, ĝi sola estas kulpa kaj respondeca pri ĉio.

Dio kaj la homa libereco.

Estas vere, ke per tia fleksebleco, kiu karakterizas la religiecon, kaj per la helpo de tiuj insidaj sofismoj, kiuj kun la pastra raso faris la kazuistikistojn la plej danĝeraj, la Diistoj kontraŭdiras, ke la malbono ne estas la faro de ilia Dio, sed tiu de la homo, al kiu Dio pro sia regnestra boneco estus privilegie doninta proprajn tian: la libereco por ke ĝi kapablu distingi la bonon el la malbono, kaj sin montri favora al la unua prefere al la dua, kaj estu juĝota pri siaj agoj, kaj ekkonu la rekompencan aŭ punon ligitan al la praktikado de la bono aŭ malbono.

Tiu ĉi kontraŭdiro estas senvalora.

Kaj unue, se ni supozas unu momenton, ke Dio ekzistas, kaj, ke ĝi bonvolis doni al ni la liberon, oni ne povus malkonfesi, ĉar tiu libero venas el ĝi, ke estas ĝi, kiu per agado sin trudas en la malbono, kiel en la bono. Ĉu oni povas klarigi, ke kun tiu peceto da libero forprenita el tiu Estaĵo regnestre libera, oni faru tiel malbonan uzon, sen ke la Dia libero estus enhavinta laŭ potenciala stato - same kiel la semo enhavas la rikolton - tiun rikolton da hontind-

aĵoj, da malnoblaĵoj, da suferoj ?

Se la mensogo, la nescio, la malbono, la krimo elvenas el tiu libero, kiun Dio donacis al ni, Dio mem estas mensogulo, nesciulo, malbonulo, krimulo.

Sed akordigi tiujn du aferojn : ekziston de Dio kaj la homan liberon, estas io neebla. Se Dio ekzistas, ĝi sola estas libera.

La estaĵo, kiu parte dependas de alia, nur parte estas libera; tiu, kiu estas sub la tuta regeco de alia ĝuas nenian liberon; ĝi estas la propraĵo, la objekto, la sklavo de tiu ĉi lasta.

Tiam, se Dio ekzistas, la homo estas nur la ludilo de ĝia kaprico, de ĝia fantazio. Tiu, al kiu nenio estas kaŝebla pri niaj intencoj, aŭ agoj, Tiu, kiu havas rezerve pretajn, senfinajn turmentegojn, punontajn la bravegulon, kiu malobeus ĝiajn ordonojn aŭ malpermesojn, Tiu, kiu pli rapida ol la fulmo povas nin mortigi ĉiuhore, ĉiusekunde, Tiu ĉi sola estas libera, ĉar ĝi sola proponas kaj disponas. Ĝi estas la majstro; la homo estas ĝia sklavo.

Ĉiaokaze, kion opinii pri la sovaĝeco de tiu Juĝisto, kiu antaŭvidante niajn agojn fatale okazontajn, konforme la Dian antaŭkonon, nin superŝutas per torrentoj da fajro, kaj nin ĵetas en la eternan restadejon de neesprimeblaj turmentoj, por puni unuhoran eraron, unuminutan forgeson ?

El ĉiuj turmentegistoj, tiu Juĝisto estas la plej nepardonebla, la plej maljusta, la plej turmentema !

La Krimoj de la Religioj.

Tiam ĉu vi ankoraŭ miros pri la malbono, kiun la religioj faris al la homaro, pri la turmentoj per kiuj ili plenigis la teron !

Krima laŭ la vidpunkto metafizika la ideo pri Dio estas ankoraŭ pli krima - se eble - laŭ la vidpunkto historia.

Ĉar Dio estas la religio.

Nu, la religio estas la penso enkatengita. La kredanto havas okulojn, sed ĝi ne devas vidi; ĝi havas orelojn, sed ĝi ne devas aŭdi; ĝi havas manojn, sed ĝi ne devas palpi; ĝi havas cerbon, sed ĝi ne de-

vas rezoni. Ĝi ne devas fidi siajn manojn, siajn orelojn, siajn okulojn, sian intelekton. Pri ĉiuj aferoj, ĝi havas kiel devon demandi la revelacion, kliniĝi antaŭ la tekstoj, konformigi sian penson laŭ la instruoj de la ortodokso. La evidentecon ĝi nomas blasfema senhonteco, kiam ĝi montriĝas kontraŭ al ĝia kredo. Falsan kaj mensogon ĝi proklamas vero kaj realo, kiam ili utilas por la profitoj de ĝia Dio.

Ne penu montri al ĝi, laŭ videbla maniero, la ne-taŭgecon de ĝiaj superstiĉoj; ĝi respondos, alviferante la buŝon, se tion ĝi povos, vin insultante mal-kuraĝe malantaŭe se ĝi estas senpova.

La religio forprenas de la infano la inteligent-econ apenaŭ naskiĝintan kaj ĝin formas per neraciaj procedoj, alkutimigas al eraraj metodoj, kaj ĝin lasas sendefenda kontraŭ la racio, ribela kontraŭ la ĝusteco. La atencon, kiun la Dogmo provas plenumi kontraŭ la hodiaŭa infano, ĝi plenumis dum jarcentoj kontraŭ la infaneca homaro. Profitante, trouzante la kredemon, la nescion, la timeman spiriton de niaj prapatroj, la religioj - ĉiuj religioj - mallumigis la penson, enkatenigis la cerbon de la estintaj generacioj.

La religio estas ankoraŭ la progreso prokrastita.

Por tiu, kiun la stultega atendo pri eterneco de ĝojoj aŭ suferoj malspritis, la vivo nenion valoras.

Kiel daŭro, ĝi estas rapidpasa : dudek, kvindek, cent jaroj estas nenio kompare senfinajn jarcentojn, kiujn la eterneco enhavas. Ĉu la individuo klinita sub la jugo de la religioj, atentos pri la graveco de tiu mallonga transiro, pri tiu unumomenta vojaĝo ? Tion ĝi ne devas.

Laŭ ĝi, la vivo estas nur la antaŭaĵo de la eterneco, kiun ĝi atendas; la tero estas nur la vestiblo, kiu al ĝi kondukas.

Do, kial batali, serĉi, kompreni, ekscii ? Kial tiel sin okupadi por plibonigi la kondiĉojn de tia mallonga vojaĝo ? Kial sagace klopodi por igi pli vasta, pli aerumita, pli heligita tiun vestiblon, tiun koridoron, en kiu oni haltas nur unu minuton ?

Unu sola afero estas grava : savi sian animon, sub-

metiĝi antaŭ Dio.

Nu, la progreso estas atingebla nur per obstina penado, kaj efektivegebla nur de tiu, kiu sentas ĝian bezonon. Ĉar bone vivadi, kontentigi siajn deziraĵojn, malpliigi sian penadon, pligrandigi sian bonstaton, estas aferoj malmulte valoraj por la kredemulo, kiun ne interesas la progreso !

Ke la religioj havas kiel konsekvencojn la enkatenigon de la penso kaj malsukcesigon de la progreso, tio estas veraĵoj, kiujn la historio celas konigi, faktoj tie konfirmontaj amase la sciigojn de la rezonado.

Ĉu estas eble elpensi pli terurajn krimojn ?..

Kaj la sangoversaj militoj, kiuj je la nomo kaj por ŝatigo de la kultoj bataligis centojn, milojn da generacioj, milionojn kaj centojn da milionoj da batalantoj ! Kiu kalkulos la konfliktojn, kies kaŭzo estis la religioj ?

Kiu precizigos la nombron de la murdoj, de la buĉadoj, de la pafmortigoj, krimoj, kies sektismo religia kaj netolerema mistikismo sangokovris la teron surpaŝitan de la premegita homaro de sangavida tirano, kies pastrecaj kasto estis prenintaj sur sin la pereigan mision adorigi de ni ?

Kiu nekomparebla artisto iam scios pentri per multkolora riĉeco bezonota, kaj detala ĝusteco necesigota la tragediajn fazojn de tiu dramo, kies terurego dum ses jarcentoj terurigis la civilizaciojn sufiĉe malklerajn por ĝemadi sub la superrego de la katolika Eklezio, dramo, kiun la historio senhonorigis per la terura vorto "Inkvizicio" ?

La religio estas la malamo ĵetita inter la homojn, la malkuraĝa kaj sklaveca rezignacio de milionoj da submetitoj, la aroganta krueleco de la papoj, de la pontifikoj, de la monaĥestroj, de la pastroj.

Ĝi estas ankaŭ la triumfo de kunpremiga moralo, kiu celas vundi la estaĵon : moralo pri fasto de la karno kaj spirito, moralo pri humiliĝo, pri abnegacio, pri ofero; moralo, kiu devigas la individuon haltigi siajn plej malavarajn ekdezirojn, kunpremi siajn instinktajn impulsojn, obeigi siajn pasiojn, sufoki siajn aspirojn; moralo, kiu plenigas la spiri-

ton je antaŭjuĝoj malspritaĵoj kaj turmentigas la konsciencon per rimorsoj kaj timoj; moralo, kiu naskas rezignacion, rompas la vivpovan energiemon, sufokas la liberigan penadon de la ribelemo kaj konstantigas la despotismon de la mastroj, la ekspluatadon de la riĉuloj kaj la suspektindan potencon de la pastroj.

La nescio en la cerboj, la malamo en la koroj, la malkuraĝo en la volo, jen estas la krimoj, kiujn mi imputas al la ideo pri Dio kaj al ĝia fatala devenpropono: la Religio.

Ĉiuj tiuj krimoj, pri kiuj mi publike, ĉe lumo de libera diskutado, kulpigas la trompantojn, kiuj parolas kaj agas je la nomo de iu Dio, kiu ne ekzistas, jen estas tio, kion mi nomas "la Krimoj de Dio", tial ke en ĝia nomo ili estis kaj estas ankoraŭ farataj, ĉar ili estis kaj estas ankoraŭ naskitaj, de la ideo pri Dio.

.....

Jam de tro longe la homaro inspiras sin pri Dio sen filozofio; estas la momento, ke ĝi petu sian vojon al filozofio sen Dio.

Sébastien Faure

Tradukis Luis Carlos kaj F. Buokin